

BARQAROR IQTISODIY O'SISH - BARQAROR RIVOJLANISH GAROVI**Umarova Mohinur****Toshkent pediatriya tibbiyot instituti****4-bosqich talabasi**

Annotatsiya: Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda makroiqtisodiy siyosatni yanada takomillashtirish, iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida iqtisodiyotni barqarorlashtirish, milliy iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlar va diversifikatsiyalash yo'nalishlarini kengaytirish kabi chora-tadbirlarning ahamiyati kattadir. Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda qabul qilinayotgan davlat dasturlari, iqtisodiyotning tarkibiy tuzilishida vujudga kelgan nomutanosibliklarni hal qilinishi, iqtisodiyotning tarmoq tuzilishini takomillashtirish va uning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqish mamlakatimiz oldida turgan muhim vazifalardandir.

Kalit so'zlar: iqtisod, resurs, jamiyat, qonun, kapital, globalashuv, taraqqiyot, korxonalar, tabiiy resurslar, barqaror rivojlanish, iqtisodiy o'sish

Xalqning turmush darajasini oshirish, erkin va farovon hayotni qurishda milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash va jamiyat a'zolarining daromadlarini oshirib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy o'sish muayyan davr mobaynida mamlakatda tovar va xizmatlar ishlab chiqarish darajasining ijobiy o'zgarishidir. Boshqacha aytganda, iqtisodiy o'sish bu milliy iqtisodiyotda muayyan davr davomida (odatda bir yil) mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining oshishidir.

BMT va uning O'zbekistondagi sheriklari "Barqaror rivojlanish maqsadlari"ga erishish ustida ish olib bormoqda: ular O'zbekiston va butun dunyo aholisi duch kelayotgan asosiy muammolarni hal etishga qaratilgan 17 ta o'zaro bog'liq va ulkan maqsaddan iborat. O'zbekiston 2030-yilgacha bo'lgan davrdagi global kun tartibida qo'yilgan vazifalarni bajarish va "Barqaror rivojlanish maqsadlari" sohasidagi 16 ta milliy maqsadga erishish uchun ko'plab manfaatdor tomonlar ishtirokidagi sheriklikka keng qamrovli yondashuvga sodiq ekanini tasdiqladi. Joriy o'rta muddatli reja, 2017 - 2021-yillarga mo'ljallangan milliy harakatlar strategiyasi BRMni amalga oshirishda dasturilamal bo'lib xizmat qiladi. Barcha vazirliklarda BRM ustuvorligini ta'minlash uchun 2018-yil oktabrida hukumat 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun kun tartibini haqida qaror qabul qildi, ayni qaror BRMni milliy strategiyalar va dasturlar bilan muvofiqlashtirish ishiga sodiqlikni tasdiqladi. Hukumat 16 ta milliy BRM, 125 ta vazifa va 206 ta ko'rsatkichni ularni amalga oshirishni yengillashtirish uchun ma'qulladi. Barqaror rivojlanish sohasidagi maqsadlar Yer yuzida qashshoqlikka barham berish, atrof-muhit va iqlimni himoya qilish hamda dunyodagi barcha kishilar tinchlik va ravnaq topishdan bahramand bo'lishini ta'minlash bo'yicha global miqyosda harakat qilishga da'vatdir.[1] Mamlakat faoliyati qaysi sohaga yo'naltirilganligiga qarab, barqaror rivojlanish u yoki bu tarzda etakchilik qiladi. Mamlakat barqaror rivojlanib, jamiyat taraqqiyoti va gullab-yashnashi uchun oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy va ish kabi asosiy ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish zarur, chunki agar ijtimoiy qashshoqlik tarqalayotgan bo'lsa yoki odatiy narsa bo'lsa, qolgan ikki yo'nalish harakatni rivojlantirish mumkin emas.[2] Iqtisodiy barqarorlik - ushbu barqarorlik, joyning faoliyati yo'naltirilganida paydo bo'ladi ekologik va ijtimoiy

barqarorlik. Ijtimoiy va ekologik muammolarni foydali va moliyaviy jihatdan uyg'unlashtirishga harakat qiladi.

Ijtimoiy barqarorlik - ijtimoiy barqarorlik haqida gapirganda, biz ijtimoiy birdamlikni ta'minlash va ishchilarning umumiy rivojlanish maqsadlariga erishish ko'nikmalarini nazarda tutamiz. Buning uchun ular kerak barcha salbiy ijtimoiy ta'sirlarni bartaraf etish turli xil faoliyatni keltirib chiqaradigan va ijobiy tomonlarni kuchaytiradigan. Bu, shuningdek, mahalliy jamoalarning yashash sharoitlarini yaxshilash bo'yicha olib borilayotgan faoliyatni rivojlantirish uchun imtiyozlar olishlari bilan bog'liq.

"Iqtisodiy o'sish" va "iqtisodiy rivojlanish" tushunchalari o'rtasida farq mavjud albatta. Iqtisodiy o'sish deganda moddiy ne'matlarni ishlab chiqarishning miqdoriy jihatdan ko'payishini tushunsak, iqtisodiy rivojlanish deganda esa iqtisodiy o'sishga nisbatan kengroq tushunchani, ya'ni nafaqat ishlab chiqarish hajmining ortishini, balki aholi turmush darajasi o'sishini va iqtisodiyotda bo'layotgan turli xildagi o'zgarishlarni ham ifodalaniishi tushuniladi. Iqtisodiy rivojlanish - iqtisodiy o'sishga nisbatan kengroq tushuncha bo'lib, u nafaqat ishlab chiqarishning ortishini, balki uning kamayishini hamda iqtisodiyotdagi o'zgarishlarni ham ifodalab keladi. Iqtisodiy rivojlanish ko'p tomonli jarayon hisoblanadi hamda texnik, iqtisodiy va ijtimoiy sohalardagi o'zgarishlarni o'z ichiga qamrab oladi. "Iqtisodiy o'sish" tushunchasiga muqobilik sifatida ba'zida aholining turmush darajasini ifodalovchi ko'rsatkich namoyon bo'lishi mumkin. Iqtisodiy rivojlanish ko'p jihatli jarayon hisoblanib, o'z tarkibiga texnik, iqtisodiy va ijtimoiy sohalardagi o'zgarishlarni qamrab oladi. Iqtisodiy o'sish ekstensiv va intensiv turlarga bo'linadi. Ekstensiv iqtisodiy o'sish moddiy ishlab chiqarishda foydalaniladigan resurslar hajmining oshishi natijasida kelib chiqadi. Boshqacha aytganda, ekstensiv iqtisodiy o'sish tabiiy resurslar, ishchi kuchi va kapital kabi ishlab chiqarish omillarini qo'shimcha jalb qilish va faqat ularning miqdoriy oshishi hisobiga ro'y beradi. Bunda ularning sifat va texnikaviy darajasi o'zgarimasdan qoladi. Intensiv iqtisodiy o'sish esa ilmiy-texnikaviy bazani takomillashtirish va barcha ishlab chiqarish omillaridan yanada samarali foydalanib mehnat unumdorligini oshirish orqali ta'minlanadi. Real hayotda esa ekstensiv yoki intensiv o'sish alohida sof holda uchramaydi, balki o'zaro ta'sirlashadi va aralash holatda uchraydi. Ekstensiv va intensiv iqtisodiy o'sish turlarining xususiyatlarini tizimlashtirib quyidagicha ifodalash mumkin. Iqtisodiy o'sish doimo iqtisodiy va noiqtisodiy omillar ta'siri natijasida kelib chiqadi. Iqtisodiy o'sish omillari deb ishlab chiqarishning real hajmi oshishi, uning samaradorligi va sifatini oshirish imkoniyatlarini aniqlab beruvchi hodisa va jarayonlarga aytiladi. Iqtisodiy omillarga foydalanilayotgan resurslar miqdorini oshirish va sifatini takomillashtirish omillari kirsam, noiqtisodiy omillar o'z ichiga siyosiy, harbiy, geografik, iqlimiy, milliy va madaniy omillarni oladi.

Iqtisodiy o'sishga ta'sir qilish mexanizmiga ko'ra esa omillar bevosita va bilvosita omillarga bo'linadi. Bevosita iqtisodiy o'sish omillarini beshta guruhga ajratish mumkin: mehnat resurslari soni va sifati, asosiy kapitalning samaradorligi, tabiiy resurslar miqdori va sifati, boshqaruvning samaradorligi, texnologiyalar samaradorligi. Bilvosita iqtisodiy o'sish omillariga esa talab va taqsimlash omillari kiradi: bozorlar monopollashuv darajasining pasayishi, ishlab chiqarish resurslari narxlarining pasayishi, soliqlar darajasining pasayishi, kredit olish imkoniyatining kengayishi va boshqalar. Iqtisodiyot nazariyasida barqaror iqtisodiy o'sish degan tushuncha ham mavjud bo'lib, u barqaror rivojlanishning alohida

tarkibiy qismi hisoblanadi. Barqaror iqtisodiy o'sish mamlakat iqtisodiy o'sish sur'atlarining ma'lum yillar davomida (odatda besh yil) ijobiy va o'zaro muvofiq o'sish dinamikasidan vujudga keladigan iqtisodiy o'sishdir.[3]

Mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sish yo'liga o'tishi ko'p jihatdan ushbu mamlakatning jahon iqtisodiyotiga samarali integratsiyalashuvi bilan bog'liq bo'ladi. Yangi industrial mamlakatlarning tajribasini qiyosiy taqqoslaganda import o'rnini qoplash siyosatiga nisbatan eksportga yo'naltirilgan iqtisodiy o'sish modeli samaraliroqligini ko'rishimiz mumkin. Shu sababli mamlakatlar tashqi savdo yo'lidagi to'siqlarni olib tashlash va jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashishga harakat qilishadi. Ushbu holat jahon iqtisodiyotining o'sishi sharoitida ommaviy tus oladi. 2010-2016 yillarda jahon iqtisodiyotida o'rtacha yillik o'sish 3% ni tashkil etdi. 2017-yilda ushbu ko'rsatkich 3,8 %ga teng bo'lgan bo'lsa, 2018 va 2019-yilda 3,9 %ga yetishi prognoz qilinmoqda.[4] Ushbu holat jahon iqtisodiyoti ochiqlik darajasining o'sishiga turtki bo'ldi. Real iqtisodiy o'sish mohiyati iqtisodiyotining asosiy ziddiyatlarining yangi darajasida qayta tiklash va ruxsat berishdan iborat bo'lib: ishlab chiqarish resurslarining cheklanmaganligi va jamiyat ehtiyojlarining cheklanmaganligi orasida namoyon bo'ladi.[5]

Xulasa qilib aytganda, iqtisodiy o'sish deganda moddiy ne'matlarni ishlab chiqarishning miqdoriy jihatdan ko'payishini tushunsak, iqtisodiy rivojlanish deganda esa iqtisodiy o'sishga nisbatan kengroq tushunchani, ya'ni nafaqat ishlab chiqarish hajmining ortishini, balki aholi turmush darajasi o'sishini va iqtisodiyotda bo'layotgan turli xildagi o'zgarishlarni ham ifodalanishi tushuniladi. Iqtisodiy rivojlanish - iqtisodiy o'sishga nisbatan kengroq tushuncha bo'lib, u nafaqat ishlab chiqarishning ortishini, balki uning kamayishini hamda iqtisodiyotdagi o'zgarishlarni ham ifodalab keladi. Iqtisodiy rivojlanish ko'p tomonli jarayon hisoblanadi hamda texnik, iqtisodiy va ijtimoiy sohalardagi o'zgarishlarni o'z ichiga qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://uzbekistan.un.org/uz/sdgs>
2. https://www.renovablesverdes.com/uz/barqaror-rivojlanish/#Caracteristicas_del_desarrollo_sostenible
3. Mo'minov A. «Iqtisodiy o'sish va uning omillari nimalardan iborat» //O'zbekiston ovozi. 2016-yil 20-may.
4. World Economic Outlook. April 2018. Cyclical Upswing, Structural Change. IMF. p.240
5. «Iqtisodiy o'sish» fanidan ma'ruzalar matni, Termiz 2009-yil, 4-bet